

УДК 332.1:368

*О. В. Гривківська,
д. е. н., Європейський університет, м. Київ*

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ В АГРАРНІЙ СФЕРІ: ПІДХОДИ РІЗНИХ НАУКОВИХ ШКІЛ

*O. Grivkivska,
Doctor of Economics, Professor "European University"*

ESSENCE AND FEATURES OF INSURANCE IN THE AGRICULTURAL SECTOR: DIFFERENT SCIENTIFIC SCHOOLS APPROACHES

В статті здійснено узагальнення наукових підходів до визначення сутності страхування та уточнення особливостей страхування в аграрній сфері в сучасних умовах. Розглянуто погляди основоположників теорії страхування та страхового фонду, підходи сучасних науковців, здійснено огляд основних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність в цій сфері. Доведено, що трансформація теоретичних підходів і поглядів наукових шкіл щодо трактування поняття страхування відбувається внаслідок змін економічних умов і потреб суспільства і залежить від сфери, в якій здійснюється страхова діяльність.

В статье осуществлено обобщение научных подходов к определению сущности страхования и уточнения особенностей страхования в аграрной сфере в современных условиях. Рассмотрены взгляды основоположников теории страхования и страхового фонда, подходы современных ученых, осуществлен обзор основных нормативно-правовых актов, регулирующих деятельность в этой сфере. Доказано, что трансформация теоретических подходов и взглядов научных школ относительно трактовки понятия страхования происходит в результате изменений экономических условий и потребностей общества и зависит от сферы, в которой осуществляется страховая деятельность.

The article presents a synthesis of scientific approaches to determining the nature of insurance and clarify the characteristics of insurance in the agricultural sector in modern conditions. The views of the founders of the theory of insurance and the insurance fund, the approaches of modern scientists considered. Review of the main legal acts regulating the activities in this field carried out. It is proved that the transformation of theoretical approaches and views of scientific schools regarding the interpretation of the concept of insurance is the result of changes in economic conditions and the needs of society and depends on the area in which the insurance activities.

Ключові слова: страхування; страховий фонд; страховий ризик; страховий захист; страхування сільськогосподарської продукції.

Ключевые слова: страхование; страховой фонд; страховой риск; страховая защита; страхование сельскохозяйственной продукции.

Keywords: insurance; insurance fund; insurance risk; insurance coverage; insurance of agricultural products.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки якісні перетворення у відносинах господарюючих суб'єктів, зростання видів та вірогідності настання ризиків господарської діяльності сприяють розвитку інтересу до страхування. Після скасування монополії держави на страхову справу ринки страхових послуг розвивалися екстенсивно і були дуже різноманітні за складом і кількістю учасників. Це було обумовлено тим, що держава, прагнучи відродити ринок страхових послуг в Україні, не завищувала рівень вимог до власного капіталу страховиків, якості страхових послуг, складу та структури активів, що покривають страхові резерви, необхідні для виконання зобов'язань по виплатах. Діяльність з надання страхових послуг є особливим видом підприємництва – страховим бізнесом, що здійснюється на страховому ринку, тому попит на страхові послуги зростає пропорційно темпам розвитку підприємництва. Стан ринку страхових послуг в зв'язку з кризою в економіці вимагає нових підходів до визначення напрямків його розвитку, в тому числі і підходів, що реалізують маркетингові технології. Тому актуальність наукових досліджень регулювання та розвитку страхових послуг в агровиробничій сфері, яка в сьогоденних умовах є основою формування конкурентоспроможності країни на міжнародних ринках, зумовлена підвищенням ролі страхування агробізнесу. Сформована система страхових відносин в цій сфері недостатньо враховує інтереси учасників ринку, не забезпечує їх взаємного узгодження. Це спричиняє низький ступінь реалізації стимулюючого потенціалу страхування, як важливого інструменту розвитку аграрного виробництва, що зумовлює необхідність вдосконалення наукових засад розвитку страхування в аграрній сфері. Першим етапом роботи в цьому напрямі є узагальнення поглядів різних наукових шкіл на сутність та особливості страхування в аграрній сфері

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема страхування привертала пильну увагу вчених протягом двох попередніх століть, починаючи від представників перших економічних шкіл – меркантилістів і фізіократів, англійської класичної школи політичної економії (Ф. Кене, А. Сміт). Теоретичне розуміння і обґрунтування необхідності формування суспільного страхового фонду представлено в працях К. Маркса, А. Вагнера. Проблемам формування та розвитку страхування та ринку страхових послуг в Україні присвячено ряд наукових праць, зокрема таких відомих науковців: В. Альошина, В. Базилевича, В. Гесця, В. Фурмана, С. Осадця, Р. Пікуса, О. Філонюка, З. Шелудько та інших вітчизняних та іноземних економістів. Заслужують на увагу праці вітчизняних науковців Герасименко Н. А., Кіпрісевої О. Ю., Кошель А. О., Кузьменко О. Б., Матвієнко Г. А., Булгакової С.О., Василенко А. В., Василенко Л. І., Шолойко А. С. та ін., присвячені сучасним проблемам розвитку страхування в аграрній сфері України.

Метою статті є узагальнення наукових підходів до визначення сутності страхування та уточнення особливостей страхування в аграрній сфері в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Сучасні погляди вчених на економічну сутність поняття страхування базуються на постулатах світової економічної думки. У працях представників перших економічних шкіл – меркантилістів і фізіократів – комплексних визначень страхування не надано. Враховуючи той факт, що перші вважали „звичайним засобом для збільшення нашого багатства і грошей є зовнішня торгівля” [14, с. 72], інші – провідну роль в економіці віддавали сільському

господарству: тільки там відбувається збільшення багатства [9, с. 35], то розвиток цих сфер діяльності сприяв появі перших видів страхування: морського і сільськогосподарського. Це підтверджує і В. Серебровський, стверджуючи, що „...страхування існує виключно як морське страхування, побудоване на принципах комерції, тобто отримання прибутку, який зародився в 12 столітті на Середземному морі” [17, с.30].

Основоположниками теорії страхування можна вважати представників англійської класичної школи політичної економії. А. Сміт у своїй праці „Дослідження про природу і причини багатства народів” відзначав: „страхові підприємства забезпечують значну стійкість стану окремих осіб, розподіляючи між багатьма людьми ті збитки, які розорили б окрему особу, вони полегшують їх для всього суспільства” [18, с. 45].

Подальший розвиток теорії страхування можна розділити на дві основні течії: 1) розвиток теорії страхового фонду; 2) страхування як спосіб управління ризиком. Сутність страхування як фонду розкривали представники історичної школи, зокрема німецький економіст А. Вагнер. Його амортизаційна теорія страхового фонду виникла на рубежі XIX – XX ст. Відповідно до цієї теорії джерелом формування страхового фонду є витрати виробництва. Страховий фонд створюється шляхом поступового переходу частини вартості засобів виробництва на готовий продукт. А. Вагнер вказував на те, що страхування відображає лише загальну ймовірність настання збитку, яку не можна заздалегідь віднести до яких-небудь конкретних об'єктів [15, с. 8-9].

Свій розвиток теорія страхового фонду отримала в працях основоположника марксизму К. Маркса. У „Капіталі” він робить акцент на необхідність створення страхового фонду і зазначає, що капітал піддається впливу в ході процесу відтворення, в матеріальному аспекті, випадковостей і небезпек, які можуть його зменшити. У відповідності з цим частина прибутку, а отже і додаткова вартість виступає страховим фондом [12, с. 922]. Даний фонд попередньо неможливо прирівняти до фондів накопичення чи споживання, і саме випадковість дає змогу вирішити чи слугує він фондом накопичення, чи засобом покриття недоліків відтворення. Такі порушення процесу відтворення обумовлюють необхідність страхування. Певна кількість додаткової праці потрібна для страхового фонду від різного роду випадковостей для забезпечення необхідного розвитку потреб та підвищення рівня життя населення, прогресивного розширення процесу відтворення [94, с. 892].

В радянські часи амортизаційна теорія страхового фонду піддавалася жорсткій критиці з боку науковців, вою перевагу Вони віддавали марксовій теорії страхового фонду. У 1920-1930 рр. було сформульовано марксистсько-ленінське вчення про страховий фонд, створюючи науково-теоретичну базу для націоналізації страхової справи. Наука „страхування” в радянський період ґрунтувалася на економічних поглядах К. Маркса, і сформульоване ним визначення було прийнято як основоположне і сприяло відносній одноманітності трактувань страхування в радянський період. Визначення обґрунтовані єдиними принципами, що діяли в той час при державній страховій монополії. Наприклад, подібне визначення страхування відображено у Ф. Коньшина, який визначав страхування як метод формування централізованого страхового фонду для відшкодування за рахунок страхових внесків збитків в народному господарстві від стихійних лих та нещасних випадків, а також для виплат відповідних сум у зв'язку з нарощуванням певних подій, пов'язаних з життям і працездатністю застрахованих [11, с. 10].

В. Райхер також дає широке поняття страхового фонду при формуванні його за рахунок додаткового продукту. Послідовно відзначаються форми організації страхового фонду: децентралізована, централізована, при цьому страховий фонд у своєму існуванні та використанні централізований в спеціальних страхових установах, проте створюється в децентралізованому порядку. Така форма організації страхового фонду і є страхування в його найбільш загальному вигляді [15, с. 16-18].

Сучасна західна теорія страхування розглядає страхування як спосіб управління ризиком. В контексті економічної науки термін „ризик” на початку XX ст. сформулював засновник Чиказької школи неолібералізму Ф. Найт у своїй роботі „Ризик, невизначеність і прибуток” [13, с. 12-18]. Термін „ризик” в його інтерпретації слід використовувати тоді, коли відомий розподіл випадкової величини, за допомогою якої моделюють ризикову ситуацію. Ф. Найт пов'язує отримання прибутку з фактором невизначеності. „Вимірна невизначеність, ймовірність якої може бути визначена (пожежа, неврожай), страхується і входить у витрати”. При визначенні економічної сутності страхування апелюють до категорії страховий ризик як вихідного поняття у страхуванні. Так, наприклад, К. Турбіна вважає, що „страхування – універсальна і найбільш часто використовувана форма управління ризиками” [20, с.34]. При цьому встановлюється ряд умов: значна кількість учасників процесу страхування; збитки носять випадковий характер, необхідність оцінки ймовірності їх настання; система страхування є замкнутою; забезпечується еквівалентність між страховими внесками і виплатами у часі та просторі; управління ризиками; гарантованість страхових виплат та діяльність спеціального суб'єкта, що забезпечує страхування. Узагальнення підходів різних дослідників до трактування сутності поняття «страхування» наведено в табл 1.

Таблиця 1.
Трактування сутності страхування різними науковими школами

Автор	Визначення	Джерело
Л. Мотильов	сукупність фінансових економічних відносин, за допомогою яких перерозподіляється частина національного доходу з метою зміцнення економіки суспільного виробництва і забезпечення матеріального добробуту трудящих шляхом використання особливого методу формування частини страхового фонду за рахунок внесків підприємств і організацій, а також населення для цільового їх використання – відшкодування учасникам фонду збитків у зв'язку зі стихійним лихом, нещасними випадками та надання додаткової допомоги громадянам (або членам їх сімей) у разі настання певних подій, пов'язаних з їх життям та здоров'ям	Мотильов Л.А. Государственное страхование в СССР и проблемы его развития / Л.А. Мотильов. – М.: Финансы, 1972. – 264 с.
Л. Рейтман	сукупність особливих замкнутих перерозподільних відносин між його учасниками з приводу формування цільового страхового фонду за рахунок грошових внесків, призначеного для відшкодування можливого надзвичайного та іншого збитку підприємствам і організаціям або для надання грошової допомоги громадянам	Рейтман Л.И. Страхование дело / Л.И. Рейтмана – М.: Банковский и биржевой научно-консультационный центр, 1992.–524с.
Фінансово-кредитний енциклопедичний словник	економічні відносини щодо створення спеціальних грошових фондів з внесків фізичних і юридичних осіб та подальшого використання цих фондів для відшкодування тим чи іншим особам збитків (шкоди) при настанні різних несприятливих подій в їхній життєдіяльності, а також для виплат в інших, визначених законом або договором випадках	Грязновой А.Г. Финансово-кредитный словарь / А.Г. Грязновой. – М.: Финансы и статистика, 2002. – с. 912.
Л. Орланюк-Малицька	грошові відносини, що зумовлені ризиком настання заздалегідь обумовлених подій та опосередковують процес формування і використання грошового фонду з метою солідарної відповідальності за збитками	Орланюк-Малицкая Л.А. Страховые операции / Л.А. Орланюк-Малицкая. – М.: Финансы и статистика, 1991. –96 с.
Т. Федорова	створення цільових фондів грошових коштів, призначених для захисту майнових інтересів від несподіваних, випадкових за своєю природою ризиків, що супроводжуються збитками	Федорова Т.А. Основы страховой деятельности / Т.А. Федорова. – М.: БЕК, 2001. – 768 с.
К.А. Граве Л.А. Лунц.	сукупність заходів для створення матеріальних ресурсів, за рахунок яких відшкодовується заподіяна шкода та збитки при настанні нещасних випадків і стихійних лих	Граве В.А. Страхование / В.А. Граве, Л.А. Лунц. – М.: Госюризд-во, 1960.–с. 176
О.А.Гвозденко	формування страхового фонду страховиком за рахунок страхових внесків страховальників, які призначені для виплат страховальникам при настанні зазначених в договорі страхових випадків	Гвозденко А.А. Основы страхования / Гвозденко А.А. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 315 с.

С.С Осадець	економічні відносини, за яких страхувальник сплатою грошового внеску забезпечує третій особі чи собі, в разі настання події, що зазначається в договорі страхування, суму страхової виплати	Осадець С.С. Страхування: [підручник] / С.С. Осадець. – К.: КНЕУ, 2002. – с. 599.
П. Самуельсон	система, що дозволяє окремому індивідууму скоротити ризик великих втрат, розподіляючи ризики серед великої кількості людей	Самуельсон П.А. Экономика / Самуельсон П.А. – М.: НПО «АЛГОН», 1994. – 335 с.
С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі	спосіб, до якого вдаються люди і компанії для зниження ризику	Фишер С. Экономика: 2-е изд / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи. – М.: Дело, 2002. – 864 с.
Д. Бланд	страхування захищає матеріальне становище, надаючи його власнику ресурси для відшкодування збитків або для підтримання людини. При цьому страхування призначене для подолання фінансових наслідків певних ризиків. Також страхування виступає в якості стимулу ділової активності	Бланд Д. Страхование: принципы и практика / Д. Бланд. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 220 с.
В. Рябікін, С. Тихоміров, В. Баскаков	комплексна система заходів, дій і протидій збиткам, які виникають в процесі економічної діяльності, мають законодавчу основу і ґрунтуються на спеціальних розрахунках, що регулюють дану систему	Рябкин В.И. Страхование и актуальные расчеты / В.И. Рябкин, С.Н. Тихомиров, В.Н. Баскаков. – М.: Экономистъ, 2006. – 459 с.
Г. Чернова	особлива фінансова послуга, пов'язана з передачею первинними носіями ризику за певну плату своєї відповідальності за несення ризику іншому суб'єкту, що спеціалізується на подібних операціях. Цей термін може використовуватися в нетрадиційному розумінні: як зразок політики, спрямованої на захист від виникнення збитку, як один з найбільш часто використовуваних методів управління ризиками, що належить до методів фінансування ризику, тобто передбачає створення спеціального резервного фонду, призначеного для покриття можливих збитків	Чернова Г.В. Страхование: экономика, организация, управление / Г.В. Чернова. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2010. – 751 с.
Р. Юлдашев	система відносин, пов'язана із захистом інтересів фізичних і юридичних осіб спеціалізованими організаціями – страховими компаніями – за рахунок страхового фонду, сформованого з внесків засновників (акціонерів), з внесків страхувальників (премій) та інших засобів, з яких відшкодовуються збитки, понесені страхувальниками в результаті страхових випадків.	Юлдашев Р.Т. Организационно-экономические основы страхового бизнеса / Р.Т. Юлдашев. – М.: Анкил, 2002. – 248с.
Ю. Сплетухов, Є. Дюжиков	сукупність суспільних відносин, пов'язаних з утворенням страхового фонду за рахунок внесків його учасників, з централізацією в організаціях, які здійснюють страхові операції, і з використанням на покриття збитків або здійснення інших виплат особам, щодо яких реалізується процес страхування, у разі настання обумовлених випадкових подій	Сплетухов Ю.А. Страхование / Ю.А. Сплетухов, Е.Ф. Дюжиков. – М.: ИНФРА, 2005. – 312 с.
Л. Скамай, Т. Мазуріна	вид економічної діяльності, пов'язаний з перерозподілом ризику нанесення збитків майновим інтересам учасникам страхування (страхувальників), що здійснюється спеціалізованими організаціями (страховиками), які забезпечують акумуляцію страхових внесків, формування страхових резервів та здійснення страхових виплат при нанесенні збитку застрахованим майновим інтересам	Скамай Л.Г. Страхование / Л.Г. Скамай, Т.Ю. Мазурина. – М.:ИНФРА, 2004. – 256 с.
Н. Нікуліна	спосіб відшкодування збитків, понесених фізичною або юридичною особою, за допомогою їх розподілу між багатьма особами (страховою сукупністю), відшкодування збитків здійснюється з коштів страхового фонду, що знаходиться у даній страхової організації (страховика)	Никulina Н.Н. Страхование. Теория и практика / Н.Н. Никulina. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 511 с.

Несправедливо з нашого боку стверджувати, що прихильники теорії страхового фонду не досліджували категорію „страховий ризик”. Страховий ризик вони пов'язують не зі страхуванням, а зі страховим захистом. Термін страховий захист вперше був введений Л. Рейтманом. Він визначав страховий захист як економічну категорію, що відображає сукупність специфічних розподільних і перерозподільних відносин, пов'язаних з подоланням або відшкодуванням збитків, що наносяться матеріальному виробництву і життєвому рівню населення стихійними подіями. Л. Рейтман визначав сутність страхового захисту через страховий ризик та систему захисних заходів. Матеріальним втіленням страхового захисту є страховий фонд [16, с. 8-9, 24]. У словнику страхових термінів В. Шахова і С. Коломіна страховий захист розглядається, по-перше, як економічна категорія, що відображає сукупність розподільних та перерозподільних відносин, пов'язаних з подоланням або відшкодуванням збитків, що наносяться суспільному виробництву та життєвому рівню населення стихійними лихами та іншими надзвичайними подіями. По-друге, це сукупність перерозподільних відносин щодо подолання і відшкодування збитків, а також надання матеріальної допомоги громадянам при пошкодженні конкретних матеріальних об'єктів або втрат в сімейних доходах населення у зв'язку з втраченою здоров'я та іншими подіями [22, с. 62]. А. Архипов, В. Гомелля приєднуються до думки вищезгаданих вчених і трактують страховий захист як економічну категорію, що відображає сукупність розподільних відносин, пов'язаних з подоланням або відшкодуванням збитків, що наносяться матеріальному виробництву і життєвому рівню населення стихійними лихами та іншими надзвичайними подіями (страховими ризиками) [2, с. 18]. При цьому науковці визначають страхові відносини як перерозподільні економічні відносини, що характеризуються випадковістю і ймовірністю, можливістю статистичного спостереження і фактичною можливістю настання страхових випадків; замкненою солідарною відповідальністю за збитками (на користь постраждалих страхувальників за рахунок усіх страхувальників страхової компанії); наявністю часових та просторових меж розподілу збитків [2, с. 15-16]. Як зауважує Федорова Т.А., представники німецької школи розглядають страховий захист як матеріальну послугу, що пропонується на ринку і яка має свою вартість. Вартісний підхід дозволяє представити страховий захист як товар, що забезпечує страхувальникам фінансову стійкість [21, с. 109]. Р. Юлдашев розглядає страховий захист як економічну категорію, що відображає сукупність розподільних відносин, пов'язаних з відшкодуванням страховиком втрат, що наносяться майновим інтересам страхувальників різними подіями, передбаченими в договорі страхування [23, с. 34].

Слідуючи логіці послідовників інституціоналізму, більшість вітчизняних і зарубіжних авторів ототожнюють поняття страхування з діяльністю спеціалізованих організацій – страховиків. Так, наприклад, Ю. Журавльов економічну сутність страхування визначає через формування спеціалізованими організаціями – страховими компаніями страхового фонду з внесків страхувальників (премій), з якого відшкодовуються збитки, понесені страхувальниками в результаті страхових випадків, покритих страхуванням [5, с. 117].

Безперечною заслугою В. Аленічева є узагальнений аналіз понять страхування дореволюційного, радянського та сучасного періодів в сфері економічної і юридичної науки. Він визначає страхування як самостійний економічний та юридичний напрям у науці й практиці, що є регламентованою державою в законодавчих та інших правових актах систему управління фінансовими відносинами, на основі якої реалізуються страхові відносини між всіма суб'єктами, які беруть участь у цих

відносинах [1, с. 69].

Підводячи підсумок вищезазначеному дослідженню визначення поняття страхування, погодимося з Є. Князевой, яка зазначає, що розуміння сутності страхування надано в різні історичні епохи та відповідає різним суспільно-економічним формаціям, зі зміною яких змінювався й економічний зміст страхування. Розуміння страхування формується на об'єднанні сталості сутності та динамічності економічного змсту. Економічна сутність страхування, вважає вона, стійка, а економічний зміст знаходиться в постійній трансформації. Певний вплив на ці зміни здійснюють суспільно-економічні формації та діючі в них соціально-економічні та політичні умови [10, с. 34-35].

Нормативно-правове трактування сутності поняття страхування акцентує вагу на юридичному аспекті. Так, в Законі України «Про страхування», ст.1 визначено страхування як вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [7].

У Господарському Кодексі України визначено страхування як діяльність спеціально уповноважених державних організацій та суб'єктів господарювання (страховиків), пов'язану з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування подій (страхових випадків), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів. Страхування може здійснюватися на основі договору між страхувальником і страховиком (добровільне страхування) або на основі закону (обов'язкове страхування) [4].

В статті 1 Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» надано визначення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою - це економічні відносини щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених цим Законом, за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика шляхом сплати страхувальником страхових платежів (премій), частина яких компенсується за рахунок державних субсидій, та доходів від розміщення коштів цих фондів, яке здійснюється відповідно до положень цього Закону і визначається наявністю та особливостями ризиків, носіями яких є сільськогосподарські рослини і тварини [6].

Теоретичне дослідження сутності страхування свідчить про інтеграцію категорії страхування з такими категоріями, як: ризик, страховий фонд, страховий захист. Всі категорії знаходяться в супідрядній залежності з категорією страхування. В основі логічного ланцюга „страхування” знаходиться ланка „ризик”. У науковій літературі при визначенні поняття ризику зазвичай відштовхуються від базових понять „небезпека”, „загроза”, „відхилення від мети”, які означають об'єктивно існуючу можливість негативного результату, виникнення збитків, недоотримання доходу. Однак підвищений ризик пов'язаний з імовірністю одержання підвищеного доходу (ризик – прибутковість). Страхування слугує одним із методів управління ризиками в суспільстві, зокрема є методом розподілу ризику. Страхові відносини не можуть виникнути без наявності ризику. Негативний результат ризику форсує страхування з боку населення і організацій. Позитивний результат ризику стимулює страховика або іншого суб'єкта на отримання доходу.

Часто в наукових дослідженнях у поняття „ризик”, поряд з ймовірністю нанесення збитку, вкладається й інша, пов'язана з наслідками несприятливих подій характеристика – розмір збитку. Це дозволяє виокремити наступну логічну послідовність: „страховий фонд – фінансування – збиток (школа) – превентивні заходи”. При формуванні страхового фонду виникають фінансові відносини, яким притаманні перерозподільний цільовий характер. Збиток має вартісну форму, будь-які збитки можливо виразити у вартісному еквіваленті, тоді міра ризику трактується як грошова сума, яку доцільно зарезервувати (страховий фонд).

Відповідно до вже згаданого Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» (ст. 1) сільськогосподарський страховий ризик (страховий ризик) - ризик загибелі (втрати, пошкодження) застрахованих посівів (посадок), загибелі (недобору, недоотримання) застрахованого урожаю, загибелі (втрати, вимушеного забою, вимушеного знищення, травматичного пошкодження або захворювання) застрахованих сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей і тваринницької продукції, що належать сільськогосподарському товаровиробникові на праві власності або на іншій законній підставі, внаслідок настання страхової події, яка передбачена договором страхування [6].

Як зазначає Г. Зуб, економічні розрахунки та позитивний міжнародний досвід доводять, що найкращою формою надання підтримки аграрному страхуванню є здешевлення для сільгоспвиробників вартості страхових премій через надання субсидій. На противагу здійсненню прямих катастрофічних виплат, цей підхід до організації державної підтримки дозволяє задіяти ринкові механізми для досягнення суспільних цілей і, як результат, ефективніше використовувати бюджетні кошти; залучити сільгоспвиробників до управління ризиками, стимулювати їх до дотримання й застосування кращих технологій виробництва. Страхове покриття збитків має захищати економічні інтереси сільгоспвиробників, а отже, певною мірою, забезпечувати продовольчу безпеку держави. Саме на це спрямована державна політика в галузі страхування. Страхування ризиків в сільському господарстві за державною підтримкою впроваджується суб'єктами аграрного ринку дуже повільно. Причинами цього є незадовільний фінансовий стан сільгоспвиробників, який обумовлюється відсутністю об'єктивних коштів, нерозумінням ними переваг страхування, як методу мінімізації погодних ризиків, та через недостатню інформованість в страхуванні врожаїв за державною підтримкою [8].

Відносини, які виникають у суспільстві з приводу компенсації збитку (шкоди), характеризують категорію страхового захисту. Ця обставина зумовила виділення наступного логічного ланцюга: „втрата на компенсацію збитку і превентивні заходи – страховий захист”. При цьому важливо зауважити, що страховий захист суспільства – це не лише розмір компенсованого збитку (шкоди), але і кошти, спрямовані на організацію превентивних (попереджувальних) заходів.

Висновки та напрямки подальших досліджень. Підводячи підсумок, відзначимо, що сутність страхування, на наш погляд, незмінна, а трансформація теоретичних конструкцій і поглядів наукових шкіл відбувається внаслідок змін економічних умов і потреб суспільства. Сучасна парадигма страхування стала результатом багатоговікової еволюції, тому при появі нових форм страхування старі продовжують існувати, накопичуються в культурі страхування, забезпечуючи ефект наступності за рахунок паралельного використання всіх еволюційних форм страхової діяльності. Ускладнення страхової системи в сучасній економіці виражається в різноманітті її форм й інститутів страхування.

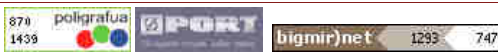
Література.

1. Аленичев В.В. Введение в институциональную экономическую теорию страхования / В.В. Аленичев, О.В. Иншаков, Д.П. Фролов. – М.: Финансы, 2007. – 144 с.
2. Архипов А.П. Страхование / А.П. Архипов, В.Б. Гомелля, Д.С. Туленты. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 416 с.
3. Бланд Д. Страхование: принципы и практика / Д. Бланд. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 220 с.
4. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
5. Журавлев Ю.М. Словарь-справочник терминов по страхованию и перестрахованию / Журавлев Ю.М. – М.: АНКЦИЛ, 1992. – 174 с.
6. Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 9 лютого 2012 року № 4391-VI. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
7. Закон України «Про страхування» (ст.1) від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР (в редакції Закону № 2745-III від 04.10.2001 р.) – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
8. Зуб Г. Страхувати чи ні? /Г.Зуб // Аграрний тиждень : Електронний ресурс – Режим доступу : http://a7d.com.ua/agropoltika/aktualna_tema/386-strakhuvati_chi_n.html
9. Кенз Ф. Избранные экономические произведения / Кенз Ф. – М.: Соцэкгиз, 1960. –153 с.
10. Князева Е.Г. Страховая защита социально-имущественного комплекса предприятия: диссертация на соискание ученой степени доктора экономической наук / Е.Г. Князева. – Екатеринбург: УрГЭУ, 2007. – с. 320.
11. Коньшин Ф.В. Государственное страхование в СССР / Ф.В. Коньшин. – М.: Госфиниздат, 1949. – 404 с.
12. Маркс К. Капитал / Маркс К. – М.: Изд-во политической литературы, 1970. – 1084 с.
13. Найт Ф. Понятия риска и неопределенности / Ф. Найт // Экономист. – 1994. – №5. – С. 12–28.
14. Плотникова И.С. Меркантилизм / И.С. Плотникова: Соцэкгиз, 1935. – 190 с. – С. 72.
15. Райхер В.К. Общественно-исторические типы страхования / Райхер В.К. – М.: Юрис, 1992.–248с.
16. Рейтман Л.И. Страховое дело / Л.И. Рейтмана – М.: Банковский и биржевой научно-консультационный центр, 1992.–524с.
17. Серебровский В.И. Страхование. Избранные труды по наследственному и страховому праву / В.И. Серебровский. – М.: Устав, 1997. – 567 с.
18. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Хрестоматия по экономической теории / Смит А. – М.: Юрист, 1997. – 536с.
19. Страхование и управление риском: терминологический словарь. – М.: Наука, 2000. – 565с.
20. Турбина К.Е. Теория и практика страхования / К.Е. Турбина. – М.: Анкил, 2003. – 234 с.
21. Федорова Т.А. Основы страховой деятельности / Т.А. Федорова. – М.: БЕК, 2001. – 768 с.
22. Шахов В.В. Введение в страхование / В.В. Шахов. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 342 с.
23. Юлдашев Р.Т. Организационно-экономические основы страхового бизнеса / Р.Т. Юлдашев. – М.; Анкил, 2002. – 248с.

References.

1. Alenichev, V.V. Inshakov, O.V. and Frolov, D.P. (2007), *Vvedenie v institucional'nuju jekonomicheskiju teoriju strahovanija* [Entry into institutional economics Insurance], Finansy, Moscow, Russia, p.144.
2. Arhipov, A.P. Gomellja, V.B. and Tulenty, D.S. (2006), *Strahovanie* [Insurance], Finansy i statistika, Moscow, Russia, p.416.
3. Bland, D. (1998), *Strahovanie: principy i praktika* [Insurance: Principles and Practice], Finansy i statistika, 1998, Moscow, Russia, p.220.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "Hospodars'kyi Kodeks Ukrainy", # 436-IV from 16.01.2003, available at: <http://www.rada.gov.ua>
5. Zhuravlev, Ju.M. (1992), *Slovar'-spravochnik terminov po strahovaniju i perestrahovaniju* [Dictionary of the terms of insurance and reinsurance], ANKIL, 1992, Moscow, Russia, p.174.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "Pro osoblyvosti strakhuvannya sil'skohospodars'koyi produktsiyi z derzhavnoyu pidtrymkoyu", # 4391-VI from 9.02.2012, available at: <http://www.rada.gov.ua>
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "Pro strakhuvannya" (st.1) # 85/96-VR from 7 .03.1996 (# 2745-III from 04.10.2001) , available at: <http://www.rada.gov.ua>
8. Zub, H. "Strakhuvaty chy ni?", *Ahrarnyy tyzhden'*, [Online], available at: http://a7d.com.ua/agropolitika/aktualna_tema/386-strakhuvati_chi_n.html
9. Kenje, F. (1960), *Izbrannye jekonomicheskie proizvedenija* [Selected articles on economic topics], Socjkgiz, 1960, Moscow, Russia, p.153.
10. Knjazeva, E.G. (2007), "Strahovaja zashhita social'no-imushhestvennogo kompleksa predprijatija", Abstract of Ph.D. dissertation, UrGJeU, Ekaterinburg, Russia, p. 320.
11. Kon'shin, F.V. (1949), *Gosudarstvennoe strahovanie v SSSR* [State Insurance in the USSR], Gosfinizdat, Moscow, Russia, p.404.
12. Marks, K. (1970), *Kapital* [Capital], Izd-vo politicheskoy literatury, 1970, Moscow, Russia, p 1084.
13. Najt, F. (1994), "Ponjatija riska i neopredelennosti", *Ekonomist*, vol.5, pp. 12–28.
14. Plotnikova, I.S. (1935), *Merkantilizm* , Socjkgiz, p. 72.
15. Rajtjer, V.K. (1992), *Obshhestvenno-istoricheskie typy strahovanija* [Socio-historical types of insurance], Jukis, Moscow, Russia, p.248.
16. Rejtman, L.I. (1992), *Strahovoe delo* [Insurance business], Bankovskij i birzhevoj nauchno-konsul'tacionnyj centr, Moscow, Russia, p.524.
17. Serebrovskij, V.I. (1997), *Strahovanie. Izbrannye trudy po nasledstvennomu i strahovomu pravu* [Insurance. Selected works on succession and insurance law], Ustav, Moscow, Russia, p.567.
18. Smit, A. (1997), *Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov. Hrestomatija po jekonomicheskoy teorii*, Jurist, 1997, Moscow, Russia, p.536.
19. *Strahovanie i upravlenie riskom: terminologicheskij slovar'* [Insurance and Risk Management: Glossary], Nauka, 2000, Moscow, Russia, p.565.
20. Turbina, K.E. (2003), *Teorija i praktika strahovanija* [Theory and Practice of Insurance], Ankil, Moscow, Russia, p.234.
21. Fedorova, T.A. (2001), *Osnovy strahovoj dejatel'nosti* [Basics of insurance business], BEK, 2001, Moscow, Russia, p. 768.
22. Shahov, V.V. (1999), *Vvedenie v strahovanie* , Finansy i statistika, 1999, Moscow, Russia, p.342.
23. Juldashev, R.T. (2002), *Organizacionno-jekonomicheskie osnovy strahovogo biznesa* [Organizational-economic bases of the insurance business], Ankil, Moscow, Russia, p.248.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"